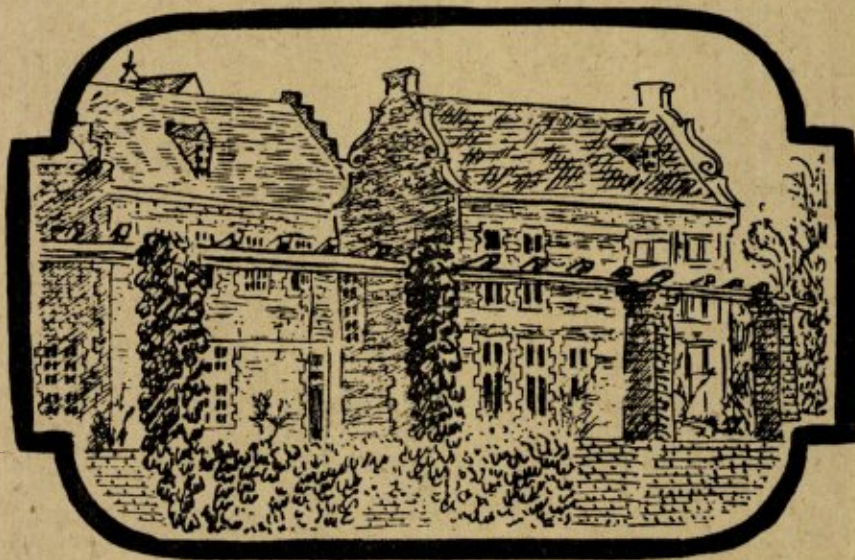

NATUUR- HISTORISCH MAANDBLAD

ORGAAN VAN HET
NATUURHISTORISCH
GENOOTSCHAP IN LIMBURG

VII

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD.

Redactie: Rector Jos. Cremers, Huize Niethuysen, Wijnandsrade; R. Geurts, Echt; Dr. W. Minis-van de Geyn, Bonnefantan 5, Maastricht en C. Willemse, arts te Eygelshoven.
Alle correspondentie betreffende redactie en administratie te zenden aan Mevr. Dr. W. Minis-van de Geyn, Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 7, Maastricht, tel. K. 4400, 4174.

Het Maandblad wordt aan alle leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Auteursrechten voorbehouden.

NATUURHIST. GENOOTSCHAP IN LIMBURG.

Adres Voorzitter: Rector Jos. Cremers, Huize Niethuysen, Wijnandsrade, tel. K. 4447, 298.

Adres Secretaris: tijdelijk: Dr. Kruytzer, Natuurhistorisch Museum, Maastricht.

Adres Penningmeester: P. Wassenberg, Hertogsingel 87 a, Maastricht.

Jaarl. Contributie Natuurhistorisch Genootschap ad f 3.50 te voldoen op postgiro 125366 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap, Maastricht.

ATTENTIE

Verschenen is:

Publicaties van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Reeks I, 1948.

Inhoud:

- J. J. Barkman
Bryologische zwerftochten door Nederland. II Zuid-Limburg.
- P. A. Hens
Avifauna van de Nederlandse Provincie Limburg, benevens ene vergelijking met die der aangrenzende gebieden; 3de aanvulling.
- C. Willemse
Notes on the neotropical subfamily Paulinae (Coelopterinae, Orthoptera, Acridioidea).

Verkrijgbaar aan het Natuurhistorisch Museum te Maastricht. Prijs voor leden f 2.—, voor niet-leden f 3.50. Overdrukken van de Avifauna, 3de aanvulling, zijn ook afzonderlijk verkrijgbaar tegen resp. f 1.75 en 3.25.

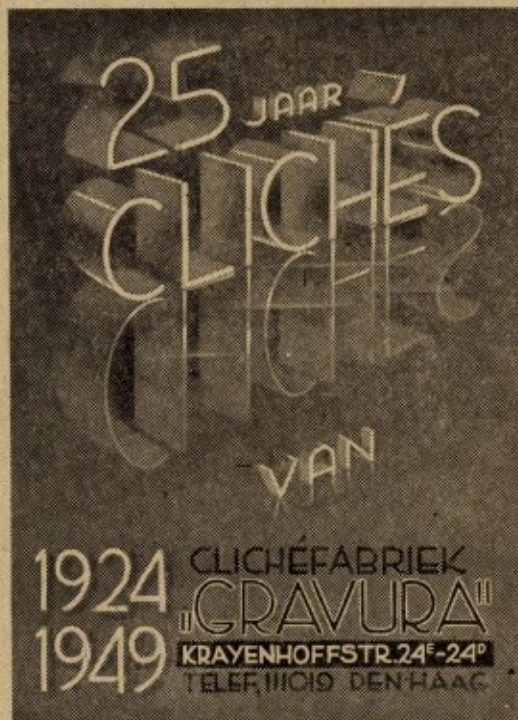
Tevens verkrijgbaar aan het Museum

- A. Stärcke
„Determineertabel voor de werksterskaste der Nederlandsche Mieren" à f 2.—.
- A. de Wever
„De Natuur in", deel II à f 1.50.

GOFFIN-DRUK
KWALITEITS-WERK

WIJ DRUKKEN OOK DIT BLAD

C.V. DRUKKERIJ $\frac{1}{2}$ H CL. GOFFIN
NIEUWSTRAAT 9 - TEL. 2121 - MAASTRICHT

Natuurhistorisch Maandblad

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

INHOUD: Aankondiging van de Maandvergaderingen, p. 69. — Nieuwe leden, p. 69. — De Natuur in, p. 69. — Voor de Jeugdleden, p. 69. — Uit eigen kring, p. 70. — Verslagen van de Maandvergaderingen, p. 71. — Dr. S. J. Dijkstra. De helling tussen Geulle en Bunde. Een onzer, geologisch en biologisch, interessantste gebieden, p. 75. — H. Schmitz S. J. Zwei neue Phoriden aus Steiermark und Finnland, p. 78. — W. Lenaers. Het „kreeftenoog“ als ogenwässer, p. 80.

AANKONDIGING VAN DE MAANDVERGADERINGEN.

Te Maastricht op Woensdag 7 Sept. a.s.
om 6 uur in het Museum.

De heer van de Ven zal een lezing houden over de flora van het Zuid-Limburgse mesobrometum.

Te Heerlen op Woensdag 14 Sept. om 7 uur in de R. K. H. B. S.

Algemene ledenvergadering te Maastricht op *Woensdag 5 Oct.*, om 6 uur, in het Museum.

Punt van agenda is bestuursverkiezing, vanwege de vacature ontstaan door het vertrek van Drs. R. Kofman naar Haarlem.

Het Bestuur stelt voor in diens plaats te benoemen Mevrouw Dr. H. C. Bels-Koning, te Houthem.

DE NATUUR IN.

Maastricht. Botanische excursie ter bestudering van het mesobrometum in de omgeving van Wahlwiller, op Zaterdag 10 Sept., o.l.v. de heer T. van de Ven, in aansluiting op diens lezing.

Vertrek met de L.T.M.-bus uit Maastricht (richting Vaals) om half drie; deelnemers uit Heerlen nemen de L.T.M.-bus van 2 uur aan het station en stappen te Nyswiller over op de bus Vaals-Maastricht.

Weert. Excursie naar het *Wijfelterbroek* op Zaterdag 17 September a.s. Vertrek per fiets Kommiezenwacht Bassin, 14 uur juist.

Wegens verboden strookvergunning moeten deelnemers uiterlijk daags te voren 9 u. v.m. aan mr Smeets, tel. 2555, Wilhelmiasingel 47, opgeven: voornamen, naam, geboorteplaats en datum en adres.

(Er worden geen convocaten gezonden).

NIEUWE LEDEN.

W. Hertman, Akkerlaan 60, Nijmegen.

Ir. H. Bakker, Lobeliastraat 5, Geleen.

H. van Dijnen, Wielder 1 a, Venlo-West.

A. J. Schilderman, arts, Caumerbeeklaan 65,

Heerlen.

V. Snickers, Bongaertstraat 33, Heerlen.

Offermans, Schoolstraat 37, Ubagsberg.

Dr. W. Soyka, Neustift 180, Stubaital, Tirol,

Oostenrijk.

Mej. E. Kusters, Provinciaele weg 40,

Vaesrade-Nuth.

VOOR DE JEUGDLEDEN.

Vergadering op *Woensdag 14 Sept.* om 6 uur n.m. in het Museum. Piet Poot houdt een lezing over het eerste levensstadium van de kever.

Zaterdag 10 Sept. Bessenexcursie o.l.v. de heer P. J. Van Nieuwenhoven naar de Ambyerheide en de Dellen. Vertrek om 2½ uur aan de Koepelkerk, Scharnerweg. Daarna zal ten huize van de heer Van Nieuwenhoven, Batavia-plantsoen 7, alhier, voor de deelnemers van het Natuurkamp te Geysteren, de uitgestelde kampavond gehouden worden.

UIT EIGEN KRING.

Op 27 Aug. l.l. overleed in de ouderdom van 85 jaren de heer H. Houx, sedert 1939 lid van de Commissie van Toezicht op het Natuurhistorisch Museum.

In deze functie heeft de heer Houx steeds veel belangstelling aan de dag gelegd, vooral waar het betrof de toestand van de Museumgebouwen, op welk gebied hij het meest deskundig was als oud-wethouder van Openbare Werken; ook op de laatstgehouden vergadering was de steeds actieve heer Houx nog aanwezig.

Dr. E. Kruytzer vertegenwoordigde bij de begrafenisplechtigheid het Bestuur van het Natuurhistorisch Genootschap.

Het doet het Bestuur van het Natuurhistorisch Genootschap groot genoegen vanaf deze plaats een harer trouwe leden, Dr. Jos. Gadiot, oud-rechter te Maastricht, te mogen feliciteren zowel met zijn gouden promotiefeest op 7 Juli l.l. als met het bereiken van zijn 75ste verjaardag op 14 Augustus.

De heer Gadiot heeft in de ruim 30 jaren, dat hij lid is van ons Genootschap, steeds klaar gestaan om feestelijke gebeurtenissen in het Genootschap, bijzondere aanwinsten voor het museum, type exemplaren der diverse collecties enz. op de gevoelige plaat vast te leggen. De fotocollecties van ons museum heeft hij daardoor op even charmante als onbaatzuchtige wijze aanmerkelijk verrijkt; menig artikel in ons Maandblad kon aldus documentair worden geïllustreerd.

Hem zijn nog vele gelukkige jaren toegewenst!

PATER Dr. H. SCHMITZ S.J.
40 jaar priester.
1909 — 26 Aug. — 1949

Het gebeurt niet vaak, waarde Jubilaris, dat Uw beeltenis in ons Maandblad verschijnt, of, dat iemand over U schrijft. Is dit een tekort van onze zijde? Och neen, gij staat zo dikwijls in ons Maandblad, dat eenvoudig niemand er aan denkt, U nog eens apart te commemoreren. En toch maken we vandaag een uitzondering. Gij herdenkt de dag dat gij vóór 40 jaren priester werd gewijd. Dat was Uw grootste dag. Wij wensen U van harte geluk en hopen, dat Gij over tien jaren Uw gouden feest moogt

vieren met dezelfde opgewektheid en dezelfde levensmoed en dat Gij nog vele jaren Gods lof moogt verkondigen in Zijn schepping.

Ons Genootschap is U veel dank verschuldigd en ook dat willen wij U vandaag zeggen. Gij waart immer een trouwe vriend en door Uw wetenschappelijke bijdragen hebt Gij het aanzien van het Genootschap en zijn Maandblad verhoogd. Niet zonder reden zijt Gij al zovele jaren „lid van verdienste”.

Ge hebt een grote belangstelling voor heel het biologisch terrein, doch Uw bijzondere interesse gaat uit naar de familie der Phoriden en op dat gebied hebt Ge een wereldnaam. De Phoriden zijn werkelijk Uw troetelkinderen. In het begin van deze eeuw vlogen de meeste van deze tweevleugelige insecten nog vrij en bandeloos rond in het wereldruim. Dat kon zo niet langer meer duren. Gij hebt ze een goede plaats gegeven in het rijk der insecten en haar een schone naam gegeven. Meer dan 620 soorten zijn door U ontdekt en beschreven en meer dan 200 publicaties zijn van Uw hand over

dit onderwerp verschenen. Dit getuigt van grote werkkraft en taai geduld.

Pater Schmitz, 8 jaren zijt Ge zelf hoofdredacteur geweest van ons Maandblad. Aanvaard van datzelfde Maandblad de dank voor alles, wat Gij ervoor gedaan hebt.

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

Te Maastricht, op Woensdag 6 Juli.

Aanwezig waren de dames Muskens, Kooyman, de Kleermaeker en Berendschot, benevens de heren van Rummelen, Kofman, Bels, Dijkstra, Onstenk, Maessen, Rijk, van de Ven, Brans, Nijst, van Sonderen, van Nieuwenhoven, van Summeren, Crijns, Geytenbeek, Br. Maurentius, Schoenmakers, Leysen, Otten, Wijzen, Stevens, Br. Agatho, Wassenberg, Kossen, van Noorden, Camps, Beaulen, Bergholz, Nulens, Janssen, Kruytzer en Grégoire.

Na de opening van de vergadering door de heer van Rummelen, laat de conservator Dr. Kruytzer, een exemplaar zien van de kleine hoefijzerneus, *Rhinolophus hipposideros hipposideros* (Bechstein), die op 23 Juli j.l. dood werd aangetroffen in de De Wevertuin aan de voorkant van ons Museum. In „De zoogdieren van Nederland” (Ysseling en Scheygrond, 1943) Deel I pag. 220 staat vermeld, dat van het zomerverblijf van deze vleermuis niets bekend is. Door van Bemmelen werden in Juli 1863 twee exemplaren gevangen in een kasteel bij Wijk bij Duurstede en een derde exemplaar gezien bij Darthuizen (U.). Dat is alles, wat er volgens bovengenoemde auteurs voor Nederland bekend is. Spr. had zich daarom de vorige week tot Rector Cremers gewend om nadere inlichtingen en de Rector wist hem te vertellen, dat deze vleermuizen ongeveer 40 jaar geleden gedurende de zomer zeer talrijk waren in de toren van de kerk van Rolduc. Ter aanvulling van deze mededeling kon de heer van Nieuwenhoven ons nog vertellen, dat hij dezelfde vleermuizen enkele jaren geleden opgejaagd had uit een vluchtgrotje bij de Gronselenput in de nabijheid van de Keutenberg bij Schin op Geul.

Verder had de conservator nog een mooie aanwinst voor de bibliotheek van het museum, n.l. de volledige uitgave van „Journal d'Horticulture pratique de la Belgique”, een geschenk van de bibliotheek van het Bisschoppelijk College te Roermond. Dit jaarnaal is voor het eerst

verschenen in 1857 te Brussel onder redactie van Calcotti, directeur van de hortus te Brussel en in 1862 voortgezet door Ed. Morren onder de titel „La Belgique horticole, journal des jardins”. In 1874 verscheen het laatste deel. Het geheel is prachtig geïllustreerd met talrijke gekleurde platen. De voorzitter bracht hartelijk dank aan de Directeur en bibliothecaris van het Bisschoppelijk College voor dit waardevol geschenk.

De heer Onstenk laat enige libellenlarven zien en vertelt ons het een en ander over het kweken.

„Eind Februari van dit jaar ving ik een vijftal libellenlarven in de omgeving van Limmel. Deze dieren werden door mij in een klein aquarium verzorgd. Als voedsel kregen ze *Tubifex* en kleine stukjes rauw vlees. Eind Juni trachtten de dieren, welke zich voordien zeer goed aan het aquariumleven hadden aangepast, het water te verlaten. Ik heb toen de dekruit van het aquarium weggenomen en enkele takken, welke ver boven de oppervlakte van het water uitstaken, in het aquarium gezet. Reeds de volgende morgen bleek, dat de dieren van deze gelegenheid gebruik gemaakt hadden en tegen de takken waren opgeklommen. Na op de bekende manier de larvehuid te hebben verlaten, hingen de volwassen dieren nog circa 24 uur onbeweeglijk aan de planten, blijkbaar om zich te laten drogen, eerst daarna maakten zij gebruik van hun vleugels. De soort bleek bij determinatie *Aeschna cyanea* te zijn. Het viel mij op, dat aan de rand van de prothorax van de larvenhuidjes zich bosjes lange witte draden bevonden. Ik veronderstelde, dat ik met de tracheën van de larve te doen had”.

Dit laatste werd ook bevestigd door Drs. v. Nieuwenhoven, die liet zien, dat de tracheën nog met stigmata in verbinding stonden.

De heren Bels en Wassenberg hebben op Zondag 19 Juni deelgenomen aan de excursie naar het Kasteel Bockrijk in België op uitnodiging van de Wetenschappelijke Vereniging van Limburg te Hasselt, en brengen thans een kort verslag uit. Eerst vertelt ons de heer Bels iets van zijn bevindingen.

„De heer Moons haalde ons af aan 't station Hasselt en bracht ons per tram naar Bockrijk. Het buitengoed staat temidden van mooie grote bomen; in het bos vonden we volop rode en blauwe bosbessen. Bij het landgoed ontmoetten

wij de andere deelnemers. De vennen „het lange water” waren prachtig en maakten heel veel indruk, omdat ik zo iets nog nooit in Limburg gezien had. De flora bracht mij in gedachten terug naar de vennen van Oisterwijk of bij Denekamp, naar vochtige duinpannen, naar moerasjes, zoals achter het Muiderslot, naar de Oosteinderpoel en naar het Naardermeer.

Voor de vele planten wijs ik naar het artikel van de heer Grégoire, *Natuurhistorisch Maandblad* Jrg. 36 No. 9—10, 1947. Enkele aanvullingen slechts. We vonden, behalve de in dat artikel gevonden planten, ook nog *Orchis incarnata*, *Osmunda regalis*, *Menyanthes trifoliata*, *Comarum palustre*, *Vaccinium Oxycoccus*, *Scutellaria galericulata*, *Iris pseudacorus*, *Nymphaea alba*, *Cuscuta epithimum*, *Illecebrum verticillatum*, *Lycopus europaeus*, *Sparganium simplex* en *Subularia aquatica* (ook voor België zeer zeldzaam).

Broeder Robrecht uit Winterslag toonde ons bij één der plassen de nesten en de sporen van de vele bisamratten, die daar voorkomen en vertelde ons ook nog het een en ander over de „vennen”, die, als ik goed begrepen heb, oorspronkelijk karpervijvers waren, die door de kloosterlingen aldaar gegraven waren, met het doel, vis te hebben gedurende de vastentijd; later raakten ze in vervallen toestand”.

De heer Wassenberg zag of hoorde de volgende vogels op het domein: de boomkruiper, pimpelmees, zwartkopmees, kneu, boekvink, geelgors, tjiftjaf, spotvogel, zwartkopgrasmus, braamsluiper, winterkoninkje, vlaamse gaai, grote bonte specht, groene specht, goudhaantje, fitis, fluit, boompieper, wielewaal, zanglijster, en in het vennengebied de roodborsttapuit, gele kwikstaart, witte kwikstaart, Kieviet, wulp, kokmeeuw, witgesterde blauwborstje, grote karakiet, rietgors, zwarte ruit (?).

De hop komt ook voor op Bockrijk, maar werd die dag niet waargenomen. In verband met deze laatste opmerking zegt Broeder Agatho, dat hij op 13 Mei j.l. de hop gezien heeft bij Lanaeken (B.). Volgens een der laatste afleveringen van *Le Gerfaut* heeft de hop op Belgisch gebied, in de nabijheid van onze grens, verschillende broedplaatsen.

Dan krijgen we iets nieuws voor onze flora. Br. Maurentius heeft verleden jaar (Juli 1948) op zijn speurtochten rondom Maastricht op de Louwberg gevonden *Mercurialis annua* L. var.

capillacea Guépin. Deze variëteit van het bin-
gelkruid is nieuw voor Nederland. Het ge-
droogde exemplaar is een welkome aanwinst
voor ons museum-herbarium.

De heer Grégoire deelt ons mede, dat hij op excursie met de heren Poot en Janssen langs de spoorbaan Voerendaal-Klimmen, de volgende planten heeft gevonden:

Galeopsis ladanum angustifolia, de smalbladige raai, die buiten Zuid-Limburg zeer zelden wordt aangetroffen; *Lathyrus hirsutus* L., de ruige lathyrus, en *Tunica prolifera* Scop., de mantelanjelier, welke beide laatste ook zeldzaam zijn. Verder had hij in zijn tuin gevonden een fasciatie van een bloemstengel met viervoudige bloem, *Helenium Hoopesii* Gray, een gele composiet, die als sierplant bij ons uit Noord-Amerika is ingevoerd. Dr. Dijkstra herinnert er aan, dat hij een jaar of vier geleden *Galeopsis* en *Tunica* eveneens gevonden heeft op het stationemplacement van Voerendaal en bij het station van Schin op Geul vond hij ook de mantelanjelier.

De heer Nijst vraagt naar een afdoend middel tegen de slakkenplaag. Hij zegt maar een leek te zijn op het gebied van slakken, en weet alleen dat men vroeger de zwarte kelderslak met suiker bestrooide, en deze besuikerde, stroperig geworden slakken aan de kinderen gaf tegen kinkhoest, wat één der aanwezigen de opmerking ontlokt, dat men zulks in het Maas-tricht een „sjlekkesjrupke” noemde.

Broeder Maurentius antwoordt op de vraag van de heer Nijst, dat metaldehyde zeer afdoende is. De heer Rijk kan dit bevestigen, maar zegt, dat het bij de drogist alleen in blokjes te krijgen is. Men doet het best de blokjes fijn te wrijven en ze met vochtige zemelen te vermengen. Vijf minuten na het eten ervan zijn de slakken morsdood!

Een praktisch middel is, volgens de heer van Nieuwenhoven, een schotel met bier. De slakken komen erop af en men kan de lijkjes er de volgende dag zo maar uit vissen. De heer Geytenbeek zegt, dat men in het najaar, als de groenten weg zijn, het onkruid moet verzamelen, men krijgt zodoende de slakken makkelijk te pakken.

Op een vraag van Pater van Summeren, of de vollersaarde, waarvan sprake was in het laatste Maandblad, een apart soort klei is, antwoordt de voorzitter als volgt:

In de natuur komen verschillende grondsoorten voor, die men onder de verzamelnaam „klei” samenvat. Klei heeft echter niet steeds dezelfde eigenschappen. Dit volgt al direct uit de algemeen bekende gezegden als vette klei, magere klei, halfvette klei, zware klei, lichte klei, enz. Minder bekend is het feit, dat kleiën voor een deel uit verschillende mineralen zijn opgebouwd. Naar de mineralogische samenstelling onderscheidt men: kaoliniet, benthoniet, montmorilloniet, kalloysiet, e.a. Niet al deze kleisoorten kunnen voor dezelfde doeleinden aangewend worden. En nu komt voor „vollersaarde” alleen een kleisoort in aanmerking, die voor een groot percentage uit montmorilloniet is opgebouwd. Het kleimateriaal montmorilloniet bezit, door een zeer ingewikkeld kristalroosterstelsel, de eigenschap, om vetstoffen op te nemen. In de textielindustrie maakt men van deze eigenschap gebruik om de gewezen wollen stoffen van nog in het weefsel aanwezige vetstoffen te ontdoen. De gewezen stof wordt daartoe in een kleibad ondergedompeld. Bij dit proces worden de nog aanwezige vetten uit de weefstof verwijderd, terwijl tegelijkertijd de mazen in het weefsel dichter worden. De klei wordt daarna weer uitgewassen en de thans gladde stof wordt dan weer door kaarden ruw of harig gemaakt.

Staring vermeldt reeds in „De bodem van Nederland”, dat bij Epen een klei gegraven werd, die als vollersaarde gebruikt werd. Tot heden zijn wij er echter niet in geslaagd om daar een kleisoort te vinden, die aan de huidige eisen voldoet. Mogelijk heeft men toentertijd met een product van minder kwaliteit genoegen genomen bij gebrek aan iets beters.

De heer Geytenbeek deelt ons mede, welke orchideeën er voorkomen op de St. Pietersberg. Het zijn de volgende:

Orchis militaris, soldaatje; *Orchis mascula*, mannetjesorchis; *Orchis maculata*, gevlekte orchis; *Platanthera chlorantha*, bergnachtorchis; *Epipactis atropurpurea*, bruinrode wespenorchis; *Epipactis latifolia*, breedbladige wespenorchis; *Listera ovata*, keverorchis; *Ophrys muscifera*, vliegenorchis; *Cephalanthera alba*, bleek bosvogeltje (waarschijnlijk); *Neottia nidus-avis*, vogelnestje. Hiervan groeien de *Epipactis atropurpurea* en de *Ophrys muscifera* in het concessiegebied van de E.N.C.I.; deze soorten zijn inmiddels met de nodige zorg verplant, de overige orchideeën groeien allen in verschil-

lende aantallen buiten het concessiegebied.

Daarna deelt de heer Bels ons mede, dat hij op de excursie van de Koninklijke Nederlandse Botanische Vereniging op 29 Mei j.l. de volgende orchideeën gevonden heeft op de Belgische St. Pietersberg aan de overzijde van het Albertkanaal:

Orchis simia Lam., de apenorichis; *Aceras anthropophora*, de poppenorchis; *Aceras anthropophora* × *Orchis purpureus* (*O. fuscus* Jacq.) en *Ophrys apifera* Huds., de bijenorichis.

Op diezelfde excursie werden aldaar nog een paar merkwaardige paddenstoelen gevonden: *Geastrum mammosum*, die in Nederland slechts sporadisch in de duinstreek voorkomt, benevens *Tulostoma brumala*, een meer gewone duinenpaddenstoel.

De heer van Noorden heeft achter Leenhof bij Heerlen gevonden *Potentilla acutifolia*. Dr. Dijkstra zegt hierop, dat Dr. De Wever deze plant voor dezelfde vindplaats vermeldt in ons Jaarboek 1915. Dr. De Wever vreesde toen, dat ze tengevolge van het leggen van een dubbel spoor in de loop van dat jaar wel zou verdwijnen. De plant heeft zich echter gehandhaafd.

Op het eind van de vergadering wil de heer Nijst de scheidende secretaris van het Natuurhistorisch Genootschap, de heer Kofman heel bijzonder dankzeggen voor wat hij gedaan heeft voor het behoud van de St. Pietersberg. Spr. begrijpt in deze niet de houding van onze afgevaardigden. Het Bestuur van het Genootschap heeft gestreden voor het behoud van het natuurmonument en de heer Nijst vraagt de aanwezigen om de actie van het Bestuur te onderstrepen door een applaus, aan welk verzoek gaarne werd voldaan.

Daarna neemt de voorzitter, de heer van Rummelen, het woord, om namens het Genootschap de vertrekkende secretaris hartelijk dank te zeggen, voor alles wat hij voor het Genootschap gedaan heeft.

„Van het begin van uw verblijf in Maas-tricht”, aldus de voorzitter, zijt gij een volwaardig lid geweest van het Genootschap en in de laatste jaren hebt gij U als secretaris ten volle kunnen ontplooien. Gij zult nog wel eens heimwee krijgen, maar wij zijn er zeker van dat gij vaak hier zult terugkomen. Wij bieden U en Mevrouw onze beste wensen bij het vertrek naar Uw nieuwe werkkring en woonplaats.”

De heer **Kofman** dankt in zijn afscheidswor- den op de eerste plaats de heren Nijst en van Rummelen voor de vriendelijke woorden tot hem gericht. Op 1 Jan. 1940 is spr. tijdens de mobilisatie naar Maastricht gekomen op verzoek van de directeur van de Gemeente H.B.S. Het was slechts tijdelijk bedoeld, maar intussen is het al 10 jaar geworden. „Onmiddellijk had ik”, aldus de heer Kofman, „contact met het Na- tuurhistorisch Genootschap, want een maand na mijn komst, op 2 Febr. 1940 woonde ik de eerste maandvergadering van het Genootschap bij. Veel vriendschap heb ik van U allen onder- vonden, en mijn vrouw en ik zijn U daarvoor van ganser harte dankbaar. Streek en stad heb- ben mijn hart gestolen. Hoog waren mijn ver- wachtingen en ik ben er niet in teleurgesteld en toch ga ik vertrekken. Ik meen, dat een leraar, wil hij fit blijven, eens van standplaats en werk- kring moet veranderen. Maar ik ga met bloe- dend hart, want er is maar één Maastricht en één Zuid-Limburg”. Een hartelijk applaus doet de secretaris uitgeleide.

Daarna sluit de voorzitter om half acht de vergadering.

Te Heerlen, op Woensdag 13 Juli.

Aanwezig de dames Janssen, Zopp en Bour en de heren van Rummelen, Terhal, Dijkstra, van Loo, Bruna, Mientjes, Vijgen, Adams, Fel- der, Collin, van der Kruk, Broeder Arnoud en Br. Nemesius.

Na de opening laat Broeder Arnoud vervel- lingen zien van Aeschna- of glazenmakerlarven, benevens een aantal poppen van de wilgenhout- rups met het zaagsel, waarin deze rusten. Naar aanleiding hiervan rijst de vraag, hoe deze rups die nogal eens schade aan populierenhout aan- richt, kan worden bestreden. Niemand der aan- wezigen weet deze te beantwoorden; verder vond spr. onlangs een dode hamster bij Imsten- rade.

Dr. Dijkstra laat een mantelanjelier zien (*Tunica prolifera*), gevonden bij het station Schin-op-Geul, en gele wikke (*Vicia lutea*) van bij Terlinden; tevens een jonge vleermuis, dood gevonden in het Geologisch Bureau. Hij vertelt verder over hommelnesten, op de excursie naar Gulpen gevonden, die waren opengewoeld, waarschijnlijk door een vos.

Dr. Bruna wijst op het heuglijke feit, dat nu in de Mijnstreek acht controleurs Vogelwet

1936 zijn aangesteld. Hij laat ook enkele klap- perstenen zien, gevonden in een grintgroeve in het door correctie verworven gebied bij Minder- gangelt. De heer van Rummelen vertelt nog over het ontstaan dezer stenen uit ijzerhouden- de leem, die indroogt en omkrult om een kern heen. Geheel helder is dit echter nog niet. — Bruna geeft verder een beschrijving van het dal van de Rode Beek tussen Mindergangelt en Susterseel, dat nu toegankelijk is geworden. Men vindt er o.a. moerasbos, laagveenmoeras met daarbij passende flora en ook een strook hoogveen in vorming, waar veel gagel groeit. Het is een weinig bezocht en nog wild gebied, waar het landschap ook prachtig is. — Er wordt besloten hierheen een excursie te houden.

Dr. Terhal wijst op een microscopisch prepa- raat van diatomeeënshalen uit het hangveen op de Brunsummer Heide, door hem hier ter be- zichtiging opgesteld. In verband hiermee wordt er op gewezen, dat dit mooie plekje, met het prachtige profiel van de Feldbiss-storing, zeer druk wordt bezocht en dat hier nogal eens scha- de wordt aangericht. Een verzoek aan de ge- meente Brunssum dit te omheinen bleef tot nu toe zonder gevolg.

De heer van Rummelen houdt vervolgens een improvisatie over grondwaterverhoudingen (de gegevens hiervan worden t.z.t. gepubliceerd).

Het weer stagneren van de watervoorziening wijst er op, dat de voorraden drinkwater in de bodem beperkt zijn. Het is dus van groot be- lang dat men hiervan een duidelijk overzicht heeft. Zeker is dat de hoeveelheid grondwater afneemt door aanleg van verharde wegen en bebouwing. Al het water wat hierop valt dringt niet in de bodem, maar vloeit weg zonder ver- der nuttig te worden.

De insijpeling op agrarische bodem bedraagt ongeveer een vijfde van de totale neerslag, en deze vult de voorraad drinkwater aan. Natuur- lijk is er verschil in de ondergrondse spiegel door natte en droge jaren. Het grootste verschil vond men in Kunrader Krijt bij Ubachsberg, t.w. ruim 14 meter. In het algemeen blijkt dat de spiegel langzaam maar zeker daalt.

Verder bestaat verschil van mening over de vraag, hoe de situatie van het grondwater is ten opzichte van het aardoppervlak. Nog in 1942 bestond de mening dat men het grondwa- terreservoir als een éénheid moest opvatten, waarbij het bovendek de algemene contouren

van het landschap in verzwakte vorm volgde. Men had hierbij echter de talrijke storingslijnen juist in dit gebied over het hoofd gezien. Hierdoor wordt de bodem verdeeld in een aantal strookvormige schollen, die verlopen van Zuid-oost naar Noordwest, en die telkens een andere structuur vertonen. Het spreekt vanzelf dat deze structuur grote invloed heeft op de grondwaterbeweging.

Sommige kalklagen en kleilagen laten geen water door. Zand, grind en gekloofde kalk zijn wél doorlatend. Dan is daar het verschil in waterbergend vermogen, dat bijv. in Maastrichts Krijt groter is dan in Kunrader. Men haalt het water voor een groot deel uit Maästr. Krijt en uit terrasgrind; en ook op enkele plaatsen uit Kunrader Krijt.

De boven genoemde stroken bevatten verschillende watervlakken boven elkaar in lagen van verschillende ouderdom. Bij het winnen van water kan men vaak door dieper te boren nieuwe voorraden vinden. Als men echter te diep komt, wordt het water onaangenaam warm. Er bestaan dus geweldige problemen, mede in verband met de toename der bevolking en de stijging van het waterverbruik per hoofd!

De Mijnen — aldus antwoordt spr. tenslotte op een vraag — hebben geen invloed op de watervoorraad, omdat deze diep water oppompen, dat uit de Ardennen komt of zelfs soms nog van fossiele oorsprong is. Hierna worden nog enige kaarten en grafieken bezichtigd in verband met het onderwerp.

DE HELLING TUSSEN GEULLE EN BUNDE. EEN ONZER, GEOLOGISCH EN BIOLOGISCH, INTERESSANTSTE GEBIEDEN.

Een terrein, dat bij uitstek geschikt is voor het houden van een excursie, is het terrein gelegen aan het voetpad tussen Bunde en Geulle, ten Oosten van de spoorlijn Maastricht—Sittard. Reeds vele malen werd dit gebied hiertoe uitgekozen. Daar vele deelnemers het zeker op prijs zullen stellen thuis het een en ander nog eens rustig na te lezen, immers aan een groot gezelschap is het wel eens moeilijk een nauwkeurige uitleg te geven, willen wij hier wat uitvoeriger op die tocht terugkomen.

Geologie.

Bij het bekijken van het kaartje no. 1 valt direct op, dat de loop van de Maas gewijzigd

is. Vroeger stroomde de Maas vanaf Itteren in Noordelijke richting naar Groot Meers. De Geul stroomde toen nog langs Geulle (vandaar de naam) en kwam pas ten Westen van Elsloo in de Maas. Tengevolge van een geweldige overstroming, men is het er niet over eens wanneer dit gebeurde, brak de Maas door zijn Oostelijke oever en stortte zich in de Geul, welke bedding te eng was voor een dergelijke hoeveelheid water. Ten gevolge hiervan werden kerk, kasteel en vele huizen van Elsloo verwoest. In de droge zomer van 1947 werden bij de zeer lage waterstand van de Maas, zware muurresten van het kasteel midden in de rivier zichtbaar (zie Bodem- en landschapsvorming, artikel van Dr Thiadens in „Kent U Geulle?“)

Behalve deze betrekkelijk kleine verandering in haar loop in historische tijd, heeft de Maas veel vroeger dikwijls haar bedding veranderd. Dit weten wij door de bestudering van de afbraakproducten, welke de Maas afzette of sedimenteerde. Deze zijn van dezelfde aard als de gesteenten, welke voorkomen in de Ardennen of in Frankrijk in dat gebied, waar de Maas doorheen stroomt en verschillen van die sedimenten, welke de Rijn deponeerde. Door middel van deze sedimenten weten wij dat de Maas iets Oostelijker gestroomd heeft dan het plaatsje Hönigen in Duitsland. In de loop van de tijd veranderde de rivier steeds, waarbij allerlei kronkels en meanders ontstonden. In een bepaalde periode werd een brede laag gesedimenteerd. Ook tijdens deze periode veranderde de Maasloop voortdurend. Hierdoor is het te verklaren, dat de strook grind, welke zij afzette, veel breder is dan de rivier ooit geweest is. Na deze sedimentatie periode volgde een tijd waarin weinig gesedimenteerd werd en waarin de rivier zich diep in haar eigen bedding insneed en zelfs een deel van haar eigen sedimentatie producten weer afvoerde. Daarna volgde een sedimentatie periode. Zo ontstonden een aantal terrassen, waarvan de jongst gevormde lager kwamen te liggen dan die, welke eerder ontstaan waren. Eén van die terrassen is op het profiel tussen Bunde en Geulle aangegeven. Hoewel deze Maasterrassen later door een laag lössoiden bedekt werden, waardoor hun ligging gemaskeerd werd, zijn ze hier en daar in het landschap nogal duidelijk waarneembaar. Men fietse bijv. maar van de Cauberg naar Maastricht of nog beter in de omgekeerde richting,

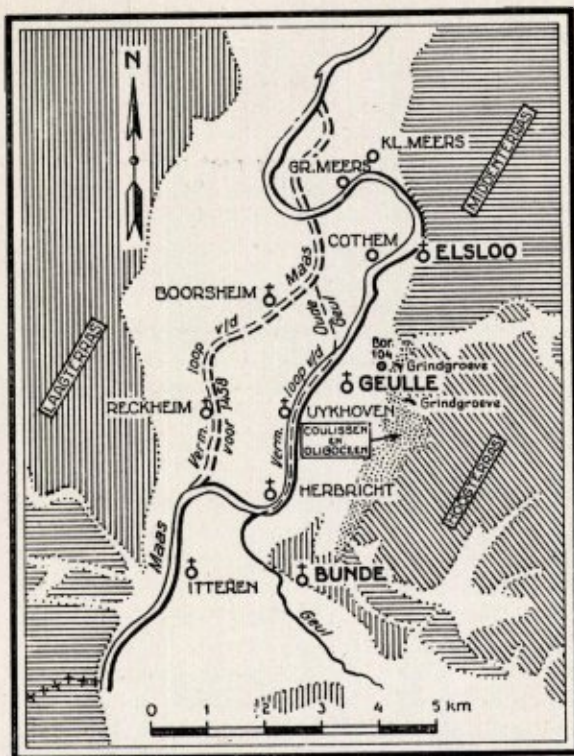

Fig. 1.

waar men via drie treden in het landschap op het vlakke plateau van Berg komt.

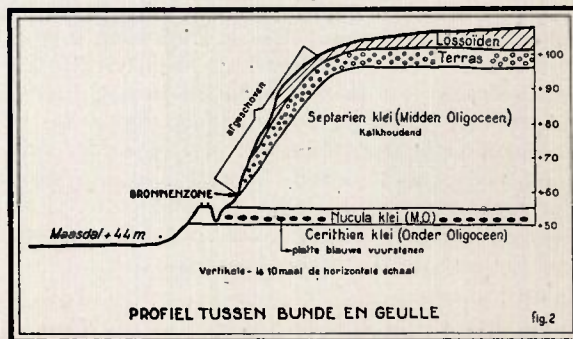
Behalve de lössöiden en het Maasterras werd op het kaartje no. 2 nog Oligoceen aangegeven, dat weer ouder is dan het Maasterras en ook van geheel andere oorsprong is. Oligoceen is een afzetting van de zee. Het wordt verdeeld in Boven-, Midden- en Onder-Oligoceen. De beide laatste komen voor op het kaartje no. 2. Als grens tussen Midden- en Onder-Oligoceen heeft men een laag blauwe, platte vuurstenen aangenomen. Deze platte stenen wijzen erop, dat zij niet gerold zijn, maar heen en weer geschoven werden langs een strand. Op deze wijze is hun vorm te verklaren. Zij worden in een dun bankje zand, niet op het kaartje aangegeven, aangetroffen. Het Midden-Oligoceen bestaat uit septariënklei, die zijn naam dankt aan de septariën, welke er soms in voorkomen. Dit zijn platte, ronde of ovale kalkconcreties, welke soms tussenschotjes of septen bezitten. Deze klei is kalkhoudend. Het oudste gedeelte van het Midden-Oligoceen heet nuculaklei. Hier worden schelpjes aange-

troffen met dezelfde naam. Het bovenste deel van het Onder-Oligoceen, de cerithiënklei, bevat behalve veel cerithiën of torenschelpjes, benevens andere fossielen.

Wij hebben dus hier van boven naar onderen lössöiden, tendele door het regenwater ont-kalkt, terrasgrind, dat kalkarm is en tenslotte oligocene kalkrijke kleien. De eersten nemen heel gemakkelijk het regenwater op, het grind laat het gemakkelijk door, de klei daarentegen is veel moeilijker voor water doorlaatbaar en dit vloeit vanuit de verre omtrek heel langzaam over die kleilagen in de richting van de Maas, totdat het in de steile heuvelrand aan de dag treedt. Hier is een bronnenzone ontstaan en hebben zich kleine beekjes gevormd, welke kalkhoudend water bevatten. Deze beekjes kronkelen en schuren kleine dalen in de heuvelrand. De gevolgen hiervan zijn, dat de lössöiden en het terrasgrind hier en daar naar beneden geschoven zijn. De dalwand wordt plaatselijk of door afgeschoven materiaal of direct door het Oligoceen gevormd. Wordt hij door het Oligoceen gevormd dan komen ten gevolge hiervan hoog tegen de helling nog enkele moerasachtige plekken voor, begroeid met riet, vlak naast de droge grindcomplexen. Op het kaartje is ter oriëntatie nog de spoorbaan aangegeven. Iemand met enige kennis van planten kan na deze uiteenzetting zich reeds voorstellen, dat men hier te doen heeft met een floristisch interessant gebied.

Plantensociologie.

Bij de bespreking van de planten, welke in dit gebied voorkomen is het misschien wel eens interessant om de lezer in kennis te brengen met de plantensociologie. Ik ben er mij echter wel bewust van, dat hetgeen hier te berde ge-

PROFIEL TUSSEN BUNDEL EN GEULLE

fig. 2

Fig. 2.

bracht zal worden erg onvolledig en misschien hier en daar gebrekkig zal zijn. Degene, die er meer over weten wil, verwijs ik naar Meltzer en Westhoff: Inleiding tot de plantensociologie.

Toen men heel lang geleden met het bestuderen van planten begon, heeft men zich eerst bezig gehouden met de verschillende soorten te onderscheiden en die te beschrijven. Hoewel men er zich natuurlijk wel bewust van was, dat bijv. een waterlelie niet in een woestijn kan groeien, had men toch een slechte voorstelling van de verbreiding van planten. Zo is het te verklaren, dat men een plant, welke — nog wel zeer gebrekkig — beschreven vond in een Grieks kruidboek, ook in ons land trachtte te vinden. Natuurlijk gaf dit aanleiding tot allerlei fouten. Later werd de kennis verder ontwikkeld. De laatste tijd kwam men tot de conclusie, dat planten niet alleen afhankelijk zijn van het klimaat, maar ook van de bodem waarop zij groeien en van elkaar. De beoefenaars van de betrekkelijk nog jonge wetenschap hebben opgemerkt, dat planten niet ordeloos door elkaar groeien, maar plantengezelschappen vormen. Iemand, die planten bestudeert, doorloopt vaak in het kort de zelfde ontwikkelingsreeks, welke de systematiek door gemaakt heeft. Hij begint met de verschillende soorten van elkaar te onderscheiden, pas daarna begint hij hun onderling verband te zien. Het gebied waarop een plantengezelschap of een associatie groeit kan heel klein zijn, bijv. een oud muurtje met schubvaren, muurvaren, stengelomvattend havikskruid, enkele mossen en grassen. Verder moet men zich er wel bewust van zijn, dat een plantenassociatie niet een dood ding is, maar iets is, dat leeft en een ontwikkeling meemaakt. Het volgende zal dit duidelijk maken. Een dode rivierarm gaat langzaam dichtgroeien, via waterplanten wordt een moeras gevormd, dat tenslotte verlandt. Allerlei associaties volgen elkaar bij dit proces op. Belangrijke gegevens heeft men verkregen bij de bestudering van duintjes, van de Wieringermeer tijdens de drooglegging, van heide en akkers, om maar enkele te noemen. Daar waar een oude vegetatie vernietigd wordt vestigt zich een nieuwe en overal waar geheel nieuwe gebieden gevormd worden gaan planten zich vestigen. In het begin zijn dit eenjarige planten en voornamelijk die met een korte vegetatieperiode. Deze pioniers zijn vaak toevallige nieuwelingen in zo'n gebied. Al heel gauw ko-

men er andere soorten bij; zij doen elkaar concurrentie aan waarbij de toevallige elementen spoedig verdwijnen. Er ontstaat een associatie. Deze maakt de grond geschikt voor een volgende associatie. Eenjarige planten worden ten dele verdrongen door tweejarige en overblijvende planten. Later volgen houtgewassen. Er is dus een bepaalde ontwikkelingsreeks. Deze kan door allerlei omstandigheden onderbroken worden. Soms zijn het natuurlijke omstandigheden, bijv. de grondwaterspiegel kan veranderen, een rivierbedding kan zich verplaatsen, brand of wind kunnen open plaatsen in de vegetatie doen ontstaan. Van groter invloed op de ontwikkelingsreeks is meestal de menselijke werkzaamheid. Bossen worden veranderd in weiden of in akkers. Ook door een minder intensief ingrijpen ontstaan er allerlei veranderingen. Worden open plekken in een bos gekapt, dan verwarmt de zon de bodem sterker dan in het oorspronkelijke bos het geval was. Door die bodemverwarming verlopen de processen, welke de afgestorven plantenresten omzetten sneller. De bodem wordt hierdoor rijker aan vrijgekomen stikstofbestanddelen en de z.g. nitraatplanten, zoals boskruiskruid, wilgenroosje, grote brandnetel en framboos breiden zich geweldig uit. Bovendien kunnen een aantal planten, welke geen schaduw verdragen zoals grote weegbree, margriet en vele andere een- en tweejarige planten nu een bestaansmogelijkheid vinden. Tenslotte kunnen sommige bomen zowel in het licht als in de schaduw groeien. Zijn ze echter aangepast aan de schaduw en komen ze tengevolge van het kappen in de zon te staan, dan gaan ze kwijnen en sterven soms af. Een dergelijk voorbeeld zagen wij tijdens een excursie naar Rimburch in een beukenlaan.

Behalve deze factoren, welke eigenlijk voor ieder gebied gelden hebben wij in Bunde nog de afwisseling in kalkrijke en kalkarme bodem, waardoor de verscheidenheid in plantengroei nog groter wordt. De invloed van kalk op de bodem is voornamelijk van scheikundige aard. Door zijn werking worden de humuszuren, welke ontstaan uit afgestorven plantenresten; geneutraliseerd tot een min of meer neutrale of milde humus. Bovendien wordt de grond ten gevolge van de kalk luchtiger of kruimeliger, omdat bepaalde kleine gronddeeltjes samenballen. Ook zijn kalkrijke bodems warmer dan zure bodems. Deze factoren zijn weer van invloed

op de snelheid waarmede de organische resten omgezet worden in stoffen, welke voor de plant weer opneembaar zijn. Kalkrijke gronden zijn over het algemeen rijk aan voedingszouten.

Na deze uiteenzetting zal het de lezer wel duidelijk zijn, dat wij in een terrein waar vlak naast elkaar voorkomen, kalkarme en kalkrijke, vochtige en droge, voedselarme en voedselrijke gronden en waarin bovendien nog gekapt wordt enz., zeer veel verscheidenheid mogen verwachten. Al deze subassociaties en associaties hier te beschrijven is niet mogelijk. Toch zou ik nog op enkele hoofddrukken willen wijzen. Ons mooiste en soortenrijkste bos is het eiken-haagbeukenbos. Dit wordt volgens de vochtigheid, welke er in voorkomt in twee subassociaties verdeeld. De vochtige groep bevat veel bosandoorn. Behalve deze komen er in het vochtige (andoornrijke) eiken-haagbeukenbos zeer veel planten voor, welke wij op onze wandeling aangetroffen hebben: eik, haagbeuk, grotbloem muur, speenkruid slanke sleutelbloem, dagkoekoeksbloem, boswederik, gevlekte dovenetel, bosviooltje, gierstgras, beuk, gevlekte aronskelk, gele dovenetel, groot springzaad, look zonder look, bosaardbei enz. Het is een voedselrijk en vochtig bos.

Planten, welke wij op onze excursie ook zagen en niet tot dit bostype behoren, zijn: berk, brem, dalkruid, valse salie, blauwe bosbes, kamperfoelie en adelaarsvaren. Dat zijn bewoners van meer zure en voedselarme bodems. Er zijn nog meer groepen aan te wijzen, — die uit het gekapte bosgedeelte werden reeds genoemd, — maar door enkel opsommingen van namen te geven, zou men het bos niet meer zien vanwege de bomen. Met één plant moeten wij een uitzondering maken, het is de hangende zegge, welk in deze kleine kalkrijke beekjes voorkomt. Bunde is de enige vindplaats in Nederland.

Na de geologie en de botanie met het verband dat tussen beide bestaat besproken te hebben, moest eigenlijk ook nog de dierenwereld behandeld worden. Er komen landsalamanders voor. Het zou niet te verwonderen zijn, indien in dit merkwaardig gebied bovendien merkwaardige insecten, slakken en andere dieren voorkomen. Deze beekjes zullen op hydrobiologisch gebied de moeite van onderzoek en studie waard zijn. Wie neemt dit onderwerp eens ter hand en deelt zijn resultaten mede?

Dr. S. J. DIJKSTRA, Heerlen.

ZWEI NEUE PHORIDEN AUS STEIERMARK UND FINNLAND

von
H. SCHMITZ S.J.

1. *Phalacrotophora paradoxa* sp. n. ♂.

Die erste mir bekannte Art des sg. *Phalacrotophora* in Europa, ist an den behaarten Mesopleuren leicht kenntlich. Ich verdanke das vorliegende Unicum wie manche andere Raritäten der fruchtbaren Zusammenarbeit mit Herrn Dr. H. Franz, Dozent an der Bundesanstalt f. alpine Landwirtschaft in Admont, Steiermark. Die Holotype ist zwar beschädigt, aber der Beschreibung durchaus fähig und wert.

Stirn nicht so schmal wie bei den meisten Gattungsgenossen, nach vorn etwas verengert, an den Seiten so lang wie vorne breit, vorn mitten etwas vorgezogen, schwarz mit geringem Widerschein, lückenloser dichter Grundbehaarung in deutlich eingestochenen Pünktchen. Senkborsten kurz und ungleich, die obern nur halb so weit von einander entfernt wie die Präzellaren, die untern ganz kurz und haarförmig. Übrige Stirnborsten lang und kräftig. Antialen von der Mediane nicht weiter als vom innern Augenrand entfernt, nur wenig mehr auseinander gerückt als die Präzellaren, Anterolateralen deutlich höher eingepflanzt und dem Augenrand genähert. Mittlere Borstenreihe weit von der vorderen entfernt, äquidistant. Backen schmal, von der kräftigen untern Postokularborste bis zur Wange hin mit einer dichten Reihe von ca 10 Börstchen. Drittes Fühlerglied klein, dunkelbraun, Arista etwa so lang wie die Stirnmediane, noch bei x 90 nackt erscheinend. Taster nicht gross, nicht weiter vorragend als die Fühler, etwa $1\frac{1}{2}$ mal länger als breit, gelbbraun, mit 6 kräftigen, mäsig langen Borsten.

Thorax schwarz, mit geringem Widerschein und dichter schwarzer Grundbehaarung. Schildchen verletzt, doch erkennt man deutlich, dass es nur 2-borstig ist. Pleuren teilweise braun, besonders nach den Hüften zu, die dunklere Mesopleure mit feinen Härchen; eine Einzelborste ist nicht zu erkennen, und es ist kein Anzeichen dafür vorhanden, dass eine solche ausgefallen oder abgebrochen wäre.

Abdomen gestreckt, schwarz, matt, die Tergithinterränder mit feiner heller Linie gesäumt, die seitlich deutlicher ist. Tergite wenig

ungleich, nur zerstreut und sehr schwach behaart, auch an den Rändern. Auch der dunkle Bauch scheint wenig und nur am Ende des 6. Segments deutlicher behaart zu sein. Hypopyg nicht gross, zum Teil vom 6. Segment verhüllt, soweit sichtbar schwarz und etwas reflektierend; Oberteil unbedorset, beiderseits mit einigen ganz dünnen, ungleich langen Haaren. Anal-tubus von mässiger Länge, mehr als zweimal länger als hoch, von der Seite gesehen \pm lanzettlich; Endhaare bei der Type abgebrochen.

Beine: p_1 samt Hüften gelb, die übrigen mehr schmutzig gelb, die Mittelhüften, t_2 und t_3 samt ihren Tarsen etwas verdunkelt, ebenso f_3 im Enddrittel. t_1 mit einer dorsalen bzw. mehr anterodorsalen Serie von ca 12 ganz kurzen und feinen, abstehenden Börstchen; f_3 stark verbreitert, zweifarbig, wie erwähnt, doch ohne scharfe Farbgränze, ventral mit einigen halblangen Haaren; t_3 der Gattung entsprechend mit doppelter Wimpernserie, die ca 7 Postero-dorsalwimpern sehr kräftig ausgebildet; anterodorsal gibt es doppelt so viel, aber bedeutend kürzere Wimpern, diese Serie beginnt bei der Basis und reicht nicht bis zur t_3 -Spitze. Auch t_2 ist in schwächerem Grade doppelt gewimpert.

Flügel etwas graubraun tingiert, typisch schmal, bei der Holotype 1,98 mm lang, 0,76 mm breit, alle Adern dunkel. Costa schwärzlich, gegen Ende des Abschnitts 1 und in 2 u. 3 an Breite schwach zunehmend. Index 0,4, Abschnittsverhältnis fast genau 11:6:4, Wimpern mässig kurz (0,088—0,1 mm). Gabel normal, m_1 am Grunde obliteriert, nur ganz am Anfang schwach gebogen, dann völlig gerade bis zum Flügelrand.

Halteren dunkelgelb. **Körperlänge** 2,1 mm.

Das Unicum fand Dr. Franz auf dem Göstinger Berg bei Graz (Steiermark) im Frühjahr 1948. ♀ unbekannt.

2. *Megaselia (Megaselia) opacicornis* n. sp. ♀.

In der Umgebung von Abisko in Schwedisch Lappland wurde Juli 1948 von Dr. H. Franz unter andern Phoriden ein *Megaseliaweibchen* erbeutet, das in vielen Merkmalen übereinkommt und sicher aufs nächste verwandt ist mit *rubricornis* Schmitz 1919. Auch Lundbecks Tabelle in Dipt. Dan. VI, 215 führt auf *rubricornis*, doch die Fühler sind nicht rötlich, die Stirn

ist nicht annähernd quadratisch, und es treten noch andere Unterschiede auf. Da *M. rubricornis* in verschiedenen Merkmalen, auch den genannten, etwas variiert, würde ich Bedenken tragen, für die vorliegende Lappland-Phoride eine neue Art zu errichten, wenn sie nicht in der gedrungenen Form der Vordertarsen einen ganz bedeutenden plastischen Unterschied zeigte, der nur ein spezifischer sein kann. Für die Holotype, die mir von Herrn Dr. Franz für meine Sammlung freundlichst überlassen wurde, gilt folgende Beschreibung:

♂ unbekannt.

♀. **Stirn** deutlich breiter als an den Seiten lang (5:4), schwarz, matt, doch nicht bereift; Feinbehaarung kurz u. spärlich. Senkborsten kurz und schwach, genähert, die obern kaum halb so lang wie die übrigen Stirnborsten, nur halb so weit auseinandergerückt wie die Präocellaren, die untern schwächer, doch wenig kürzer als die obern und etwas näher beisammen. Antialen näher dem inneren Augenrand als der Mittellinie, in einer fast geraden Querlinie mit den Anterolateralen, etwas schräg rückwärts auf einander zu geneigt. Drittes Fühlerglied etwas klein, bei starker Beleuchtung dunkelbraun, sonst schwärzlich erscheinend; Arista ausgesprochen kurz, nicht länger als die Stirnmediane, sehr kurz pubeszent. Taster klein, gelbbraun, ohne das basale Stielchen etwa $1\frac{1}{2}$ mal länger als breit, die Unterrandbörstchen zart, noch kürzer als bei *rubricornis*. Rüssel kurz und kräftig.

Thorax tiefschwarz mit etwas Glanz, nirgends zu Braun aufgehellt, Feinbehaarung dicht und schwarz, hinten länger, zumal zwischen den Präscutellaren, die soweit wie die Schildchenbasis auseinander stehn. Wie bei *rubricornis* fehlen die Intraalarborsten. Pleuren dunkel und matt, auch das Scutellum, das 2 Paar gleichlange Borsten trägt.

Abdomen bei der Holotype lang und nach hinten verschmälert, da die Endsegmente völlig ausgestülpt sind. Bauch schwarz. Tergit I-VII schwarz mit etwas Grau, matt, sehr kurz und dicht behaart, nur der VI. mit etwas längeren Haaren am Hinterrand. Tergit I kurz, II etwas verlängert, am Seitenrand hinten wie bei *rubricornis* mit einer Gruppe von 6-8 abstehenden Borstenhaaren; III-VI untereinander \pm gleichlang; VII auffallend gut ausgebildet, im Aussehen den vorhergehenden ähnlich, im Umriss

länglich keilförmig nach hinten verjüngt, am Ende abgestumpft. Cerci normal.

Beine gossenteils schwarz, die Vorderhüften gegen Ende und die t_1 braun, Vordertarsen noch etwas heller; diese im Vergleich mit *rubricornis* gedrunge.: das 2. Glied nur $2 \times$, das 3. etwa $1\frac{1}{2} \times$, das 4. nur etwas länger als am Ende breit (bei *rubricornis* das 2. Glied über $3 \times$, das 3. ca $2 \times$, das 4. etwa $1\frac{1}{2}$ mal länger als breit). f_3 wie bei *rubricornis*, die Postero-dorsalwimpern (ca 10) nehmen successiv an Länge und Stärke zu, im mittleren t_3 -Drittel sind sie am kräftigsten.

Flügel etwas braun getönt, alle Adern deutlich braun, c-Index etwa 0,55, Abschnittsverhältnis annähernd 20 : 10 : 7. Costalwimpern zahlreich, auf der Grenze von kurz und lang. Gabelzelle gross, der Winkel nicht spitz; m_1 jenseit der Gabelung beginnend, der obliterierte Anfang zeigt eine blasse S-Krümmung, der weitere Verlauf wie bei *rubricornis*.

Halteren gelb. Körperlänge ca 2 mm (*rubricornis* ± 3 mm!).

HET „KREEFTENOOG“ ALS OGENWISSER

door

W. LENAERS (Stramproy).

Bij de vlasbewerking, die op het eind van de vorige eeuw in deze streken nog vrij algemeen was, bestond het gevaar, dat men „hagele“ of andere kleine vlasafval in de ogen kreeg. Het waren meestal vrouwen en meisjes, die met het „raepe, brake, zwonge en hégele“ belast waren en die daarbij dan last van hun ogen ondervonden.

Een beproefd huismiddel om dit ongemak tegen te gaan was het „kreeftenoo“, een klein benign voorwerpje, grijs-wit van kleur, ter grootte van een koffieboon en evenals deze, half bol — half plat van vorm, afkomstig uit een kreeft.*)

De vlakke kant is echter van een klein opstaand randje voorzien. Dit kreeftenoo werd met de platte kant naar het oog, onder het ooglid gebracht. Het vuil, dat in de ogen waaide werd onder het opstaand randje opgevangen en bewaard.

Het geprikkelde oog werd niet pijnlijk aangedaan door het speurend kreeftenoo. Na haast onfeilbaar resultaat vielen kreeftenoo en zijn prooi als vanzelf uit het oog van de patiënt. Men liet het op een bord vallen, opdat

KREEFTENOOG

het niet zoek zou raken.

Ik geef toe, dat dit alles wel fabelachtig klinkt. Doch volgens oudere dorpsgenoten, speelde dit kreeftenoo inderdaad deze nuttige rol.

Kapelaan A. J. H. Waelbers, die op enige medische ontwikkeling kon bogen, was omstreeks 1870 de gelukkige bezitter van zo'n kreeftenoo. In voorkomende gevallen gaf hij het ter leen. Een 82-jarige dorpsgenoot vertelt mij, dat hij omstreeks 1880 ook ging experimenteren. Hij ving in de Tungelroyse beek een kreeft zo groot „wie e wichter klumpke“; tot 1910 waren de kreeften in deze beek niet zeldzaam.

Het vangen ging gemakkelijk, want de kreeft greep zich in defensief noodlot aan een toegestoken „wis“ (lange dunne stok) vast. Zo werd het dier uit het water getrokken. Met behulp van de kapelaan kwam mijn zegsman in het bezit van het begeerde kreeftenoo.

Er werd veel leentje-buur gespeeld tot zelfs in Weert. Bij de familie H. Brunenberg-Lenaers kon ik een kreeftenoo voor het Natuurhistorisch Museum van Maastricht bemachtigen. Over de herkomst wist men mij niets mee te delen. Dit kleinood werd veilig en waardig bewaard in een mooi handgedraaid houten doosje, dat ik tevens gaarne aan het museum ten geschenke geef.

*) Wanneer een kreeft gaat vervellen, wordt vooraf de kalk uit het pantser opgelost en door het bloed naar de maag vervoerd. Tijdelijk wordt de kalk daar in lensvormige brokjes afgezet, de z.g. kreeftenogen. Later worden ze weer opgelost en door het bloed naar het nieuwe vergrote pantser gebracht. Redactie.

Stichting
HET
LIMBURGSCH
LANDSCHAP

Natuur en Landschap zijn steeds onafscheidelijk verbonden en beider belangen gaan altijd samen. Door bescherming van het landschap wordt ook de planten- en dierenwereld in bescherming genomen. Steunt daarom de Stichting „Het Limburgsche Landschap” in haar streven en geeft U op als contribuant aan het Secretariaat:

BRUSSELSCHESTRAAT 36 MAASTRICHT

HOTEL

Ons
Krijtland

EPEN

H. J. J. BESSEMS

TELEFOON K 4455 No. 213

gelegen nabij Onderste en Bovenste Bosch, op het vuursteeneluvium van Eperheide, biedt den toerist te midden van een weelderige natuur een goed verzorgden disch en een prettige bediening.

Epen

ZUID-LIMBURG

Prachtig Natuurschoon
Rijke flora en fauna
Ideaal wandeloord

PENSION PEERBOOM

TELEFOON K 4455 No. 290

EENVOUDIG
KEURIG
DEGELIJK

VERKRUGBAAR BIJ ELKE ERKENDE DRUGIST

Bezoekers aan
MAASTRICHT

Neemt Uw intrek in

HOTEL
Beaumont

STATIONSTRAAT
TELEFOON K 4400 3385
MAASTRICHT ●

Mathieu

Schwiebert

Goeman Borgesiusplantsoen

14

MAASTRICHT

VERHOOGT UW
LEVENSVREUGDE
DOOR

Smaakvolle

bekleding en stoffering.

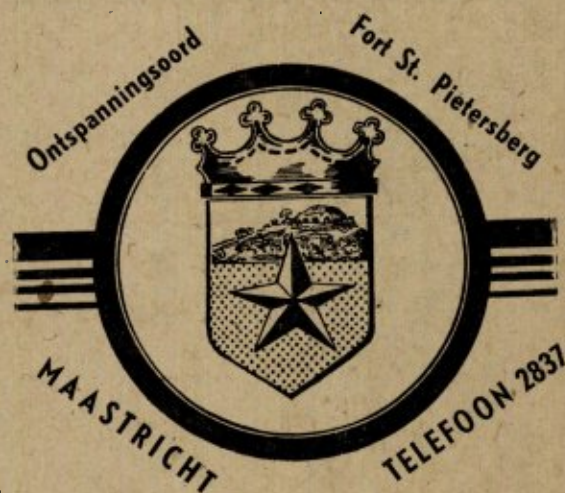
MAASTRICHT

DE HISTORISCHE STAD. RIJK AAN
MONUMENTEN. UITGANGSPUNT VOOR
TOERISTISCHE WANDELINGEN IN
HET LIMBURGSCH HEUVELLAND EN
NAAR DE BEFAAMDE GROTEN VAN
DEN ST. PIETERSBERG.

VERWACHT U!

INLICHTINGEN:

INFORMATIEBUREAU V.V.V.
MAASTRICHTSCHE BRUGSTRAAT 7
TELEFOON K 4400. No. 2814.

OP DEN NOORDPUNT VAN DEN ST. PIETERSBERG
IN DE ONMIDDELLIJKE NABIJHEID VAN
MAASTRICHT GELEGEN.

RIANTE VERGEZICHTEN OVER DE STAD,
DE MAAS EN DE JEKERVALLEI.

EXPL. F. A. RUTTEN